

MAJSAI RÉKA

Lassú tér

Mánia

Benczúr Emese, Imre
Mariann, Szira Henrietta,
Szíj Kamilla, és Tarr
Hajnalka kiállítása

2B Galéria, Budapest
2016. március 23 – április 15.

Öt alkotó, öt „mániás” tevékenységének vizuális lenyomatai a 2B Galéria tereiben. Bár mindannyian nők, tevékenységük gyűjtő és rendszerező mivoltának feminin, nőies szenzibilitásán túl semmi más nem adhat okot arra, hogy nőművészetről, a női szereptudat művészeti tevékenységben kiteljesedő önreflexiójáról beszélhessünk. A munkák sokkal szélesebb horizonton mozognak, így a kategorizálás inkább elvenne az értelmezés lehetséges útjaiból, semmint hozzátenne.

A kiállított művek koherens egysége már azonnal, a kiállítótér felületes, gyors végigjárása során is megmutatkozik: egymással folytatott párbeszédük megdöbbentően erős összhangot mutat, elemi összetartozásukat a koncepció kidolgozása mögött meghúzódó idő és az azonos alkotói attitűd magától értetődő, már-már könnyed megtapasztalhatósága is érzékelhetővé teszi.

A műveket egységbe rendező elképzelés jóval a budapesti tárlat előtt, már a doktori iskolában is megfogalmazódott SZIRA HENRIETTÁBAN. „Korábban is elég mániás munkákat csináltam. Arra gondoltam, hogy van valami lényegileg közös a munkáinkban SZÍJ KAMILLÁVAL, és jó lenne csinálni egy közös kiállítást.” Ez a terv *Manianimae* címmel, a múlt decemberben valósult meg a MAGMÁban, Sepsiszentgyörgyön,¹ ahol olyan jól működtek együtt kettejük munkái, hogy kézenfekvőnek tűnt a budapesti „újrajátszás”. Az ötlet, hogy más alkotókkal közösen fejtsék vissza a mánia mélyrétegeit, innen már csak egy lépés volt.

Mi az a lényegileg közös a munkákban, mi lehet a címben jelölt *mánia*, ami minden kiállított műben, de még inkább a létrehozásuk folyamatában azonos? Amit a hétköznapi szóhasználatban a mánia szó alatt értünk, azt a pszichiátria a kényszeresség fogalmával jelöli: a különböző mániás betegségekkel küzdő emberek bizonyos cselekvéssorokat rendszeresen, ismétlődően hajtanak végre. A beteg egyes gondolatokkal nap-nap után, visszatérően foglalkozik, annak ellenére, hogy ez ténylegesen szándékában állna. Egy emelkedett, szélsőségekkel jellemezhető állapotról van szó: semmiképpen sem egy pillanatnyi, hirtelen indulatról, hanem egy hosszan elhúzódó folyamatról.

A budapesti kiállítás ennek az állapotnak egy univerzális definícióját adja, a fogalom jelentését boncolgatva redukálja s némiképp átértelmezi azt. A mániás, kóros elmeállapot vagy a hétköznapi szóhasználatban is sokszor pejoratív értelmezés helyett a kiállító művészek által adott meghatározás a következőképpen hangzik: „a mánia egy belső válasz a külvilágra, probléma-feloldási kísérlet (...), egy olyan ismétlődő, meditatív folyamat, ahol nem az automatizmus, hanem az előre kigondolt rendszer az irányadó.”²

Ez a fogalomképzés önmagában utal arra az alkotói attitűdre, amely aztán a művek ismeretében jól körülhatárolhatóvá válik: az indulat ellenpárjaként a koncepció, a konceptuális gondolkodás elvi, fogalmi kerete az, amely a végtelenbe

tartó, ismétlődő elemeket a szubjektív szabályrendszer önmeghatározó struktúrájába szorítja, időben és térben is sűrítve lehatárolja.

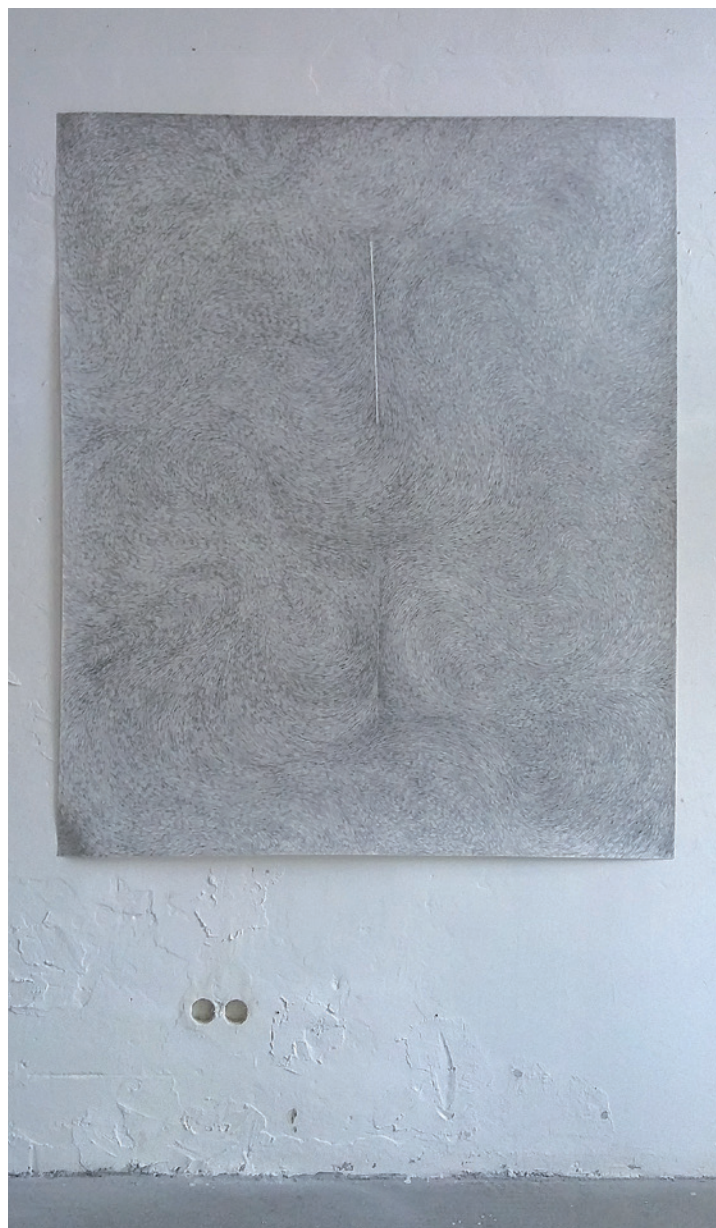
Az alapelemek – az öt művész munkáinak egységében, a kiállítás terében és ideje alatt – egy önálló nyelvet, nyelvrendszert, s egy bizonyos értelemben még valamiféle dialektikát is létrehoznak. Ennek során mindannyian kiemelnek egy tárgyat, majd feltérképezik annak tulajdonságait: egy új sémarendszert, fogalmi hálót alkotva jelentéssel töltik meg az anyagot.

Bár alkotói nyelvük, taktikájuk eltérő, a céljuk azonban jelen esetben mégis azonos: a személyes rendszer felépítésével, valamint annak az ismétlés aktusa által történő folyamatos újratereztésével kilépni a meglévő, sziklaszilárd, munkaidő-alapú társadalom mindent átmosó tendenciahullámaiból.

Azon túl, hogy mind az öten személyes dilemmákat oldanak meg, szélesebb horizonton mozgó kérdéseket vetnek fel. Hogyan határozható meg az effajta rendszeres, mániás tevékenység helye és szerepe az alkotótevékenység metaszintjén? A kérdés megválaszolása kapcsán elsőként el kell távolodnunk attól a heideggeri alapvetéstől, amelyben a művészet az igazság működésbe lépése, az igazság rögzítettsége az ablakban. Jelen esetben nem erről, hanem sokkal inkább a folyamatos kutatásról, az ismétlés önnön természetébe rejtett változásról és annak elfogadásáról van szó. Semmiképp sem a végső konklúzió képi kinyilatkoztatásáról.

A kiállított munkák (Szíj Kamilla ceruzarajzát kivéve) a tradicionális képkalkotás eljárásaitól és felhasznált materiáitól eltérő anyagokkal operálnak, hétköznapi tárgyakat gyűjtenek és emelnek szemmagasságba, alapot teremtve ezzel a művészet mint tevékenység lehető leghétköznapiabb indításainak felfedezéséhez. S ezen a ponton egészíti ki a részleteiből lassan összeálló képet az idő problematikája: ha a folyamat maga a mű változó és kapcsolatokkal átszótt képnyelvi

SZÍJ KAMILLA
c.n., 2015, 150 × 178 cm, papír, ceruza

¹ MANIANIMAE // Testet öltött mániák. SZIRA Henrietta és SZÍJ Kamilla kiállítása. MAGMA Kortárs Művészeti Kiállítótér, Sepsiszentgyörgy, 2015. december 10 – 2016. január 10. <http://www.magma.maybe.ro/archive.php?id=212>

² http://www.2b-org.hu/mania/info_Magyar.pdf

rendszere, úgy annak legfontosabb „alkotóeleme” az idő lesz. Ezért némiképp úgy érezhetjük, a bemutatott munkák fizikális anyaga mellett az idő is médiummá válik. Különösképp azért, mert a létrehozás folyamatának befogadó általi elképzelése, újrajtszása ugyanúgy része az értelmezésnek, mint a végül kiállított mű, amely így – teljes „nyitottságában” – a létrehozására szánt különleges időegység, amúgy immateriális jellegének megfigyelhető és megélhető felületévé válik. Az alkotók eltérő rendszerrel más és más motivációt, nézőpont kínálnak fel az élet ismétlődő kérdéseinek vizsgálatára. Az egyes stratégiák feltérképezése a kiállítás rendezésében is jól követhető egységek mentén zajlik: jól könnyen elkülöníthetőek egymástól a személyes alternatív munkamódotusok és szisztémák egymásra is reflektáló lehetőségei.

Összpontosítás

SZÍJ KAMILLA munkája, a már a mérete folytán is magával ragadó ceruzarajz (c.n., 2015, 150×178 cm, papír, ceruza), a „saját idő” megteremtésének szükségességét emeli ki. A vonalakból építkező univerzum egy szubjektíven meghatározott rendszer struktúráját követi. Ez a rendszer bár előre meghatározott, csak bizonyos csomópontjaiban rögzített az alkotómunka kezdetén: üresen hagyott, csendes sáv és ennek szimmetrikus megfelelője a vonalakat „befelé” vezető ellenpont. A teljes egység részletenként kerül a papírra, s csak a folyamat végén áll össze. Ennek oka a papír méretéből is adódik: mindig az épp kitöltésre váró részlet fekszik az alkotó előtt, a korábban kitöltött felület pedig feltekeresedődik, egészen addig, amíg a papír el nem fogy. Hihetetlen alkotói fegyelem, egy organizált és összpontosított folyamat eredménye mindez. Szíj Kamilla vonalainak élete – a munkafolyamat ismeretében – összecseng Siegfried Zielinski idő és hangzás metszetében írt soraival. „Rezgéspont: Ha megpróbáljuk megragadni a fölvértezten szem számára a szinte láthatatlan nyomokat, melyeket egy rezgő húr hagy a térben, tiszta, lapított buborékformát fedezünk fel. (...) A legérdekesebb itt az a hely a rezgésforma legbelsejében az a nem megfogható pont, amely körül látszólag minden forog, amelyből a rezgés kiindulni látszik. A pont itt nem a legvégső redukció, hanem a koncentráció (...)”³

Jelentés keresése

Ennek a rezgő csendességnek és finomságnak az ellenpontja lehet, az indusztriális anyaghasználat és a hozzá társuló meglehetősen hangos és „profán munkamódszer” következtében TARR HAJNALKA *Nyitott dolgok színeváltozása* (2012, rétegelt lemez, tűzőkapocs, 124×150×20 cm) című munkája. A bronzosan magasztos fényt árasztó mű pneumatikus tűzőgép használatával, valamint napi kb. 6 órás munkával egymás mellé sorolt, mintegy 110 000 darab fémkapocs szisztematikus (el)rendezésével jött létre. A kiindulópont és szervezőelv, ami körül minden forog, a kép belsejében lévő doboz, amely a kapcsok eltérő irányából, és – az általuk létrejött felület inhomogenitásából következően – minden oldalról máshogyan tűnik fel, majd el. A takkerszögek egymáshoz viszonyított rendezésével a dolgok kontextusfüggő jelentése válik az alkotó vizsgálatának tárgyává. Ahogyan a fény meg-megtörik – hol eltűnik, hol felsejlik – a felületen, kontrasztot hoz létre az anyaghasználat fixálásához, rögzítéshez kötődő asszociációkkal. Bár a felszín nem evilági csillogása és a mű címe transzcendens magasságokat sejtet, épp ennek az ellenkezőjéről van szó: a művészi tevékenység dezakralizálásáról, ösztönelvűségének felszínre hozásáról. Ahogyan Tarr Hajnalka fogalmaz: „(...) a valóság felismerése és az abba való beletörődés hosszas, repetitív és rendkívül megerőltető munka, ami amúgy semmi különös. Nincs semmilyen heroikus jellege, ismétlődik és halad vele az ember, tökre unja közben, tökre érdeklő közben, tökre nem érti, hogy miért nem csinál valami sokkal ésszerűbbet. Aztán úgyse csinál mást.”⁴

Szintén a jelentés keresése a központi eleme BENCZÚR EMESE sörösdobozok nyitófüleinek gyűjtéséből, majd összerendezéséből születő munkájának (*OPEN YOUR MIND*, 2016, 70×300 cm). Ahogyan már korábban is megszokhattuk, most is egy szöveg alapú gondolatot kapunk az alkotótól. Benczúr felszólítása a szöveg és a felhasznált anyag kapcsolatának asszociatív rendszerében válik értelmezhetővé, amit az alapelem, jelen esetben a fémdobozok nyitófülének ismétlésével (de még megszámlálható mennyiségben),⁵ a gyűjtés időbeliségével tetézi. Ezzel adva súlyt az amúgy elsöre közhelyesnek is tűnő kijelentésnek: *OPEN YOUR MIND*.

TARR HAJNALKA
Nyitott dolgok színeváltozása, 2012, rétegelt lemez,
tűzőkapocs, 124×150×20 cm, részlet

SZIRA HENRIETTA
Otthon vagy?, 2015
fényű tülevelek, festővászon, fenyőfa keret, 242×304 cm, részlet

3 Siegfried Zielinski: Idő pont nulla. In: *PERSPEKTÍVA/PERSPECTIVE*, Műcsarnok, C³, Budapest, 2000, 34.

4 E-mail-váltás a művésszel, 2016. májusában

5 Egy látogató (Lányi Pál) megszámlolta Emese munkáján a nyitókat. A részletes statisztika: 4860 föloldása: 27 sor és 180 oszlop szorzata = 3936 darab ezüstsín, 712 db piros 77 db fekete 67 db zöld 45 db sárga 22 db sötétkék 1 db világoskék.

Feldolgozás

Az ismétlésnek nem csak ezt a „rámutató”, az aktuális helyzetet értelmező aspektusát emeli ki a kiállítás. Egy korábbi, múltbéli esemény feldolgozása kapcsán is fontos stratégiává válhat: az ismétléssel egy adott állapot újbóli felidézése és megélésére nyílt lehetőségek. Ennek a módszernek a vizuális lenyomatát figyelhetjük meg IMRE MARIANN és SZIRA HENRIETTA munkáin. Az általuk használt anyagok is már önmagukban „időfogyasztók”: mind a túlevél, mint a határidőnapló egyszerre értelmezhető állandónak – az örökzöld örökké zöld, a határidőnapló pedig információtárolóként az adott év elteltével is használható –, de ugyanakkor mégis a régmúlt pillanatait idézik. A fenyő – karácsonyfaként – az ünnep végén elveszíti jelentését, a szobában állva biztosan nem regenerálódik, a tavalyi határidőnapló az idejei év teendőit már nem képes rendszerezni. Mégis ezek a funkciójuktól és ezáltal jelentésüktől megfosztott „tárgyak” teremtenek kontextust a már megélt traumák ismétlésben való feloldására. Imre Mariann (*Határidő napló*, 2003)⁶ írni nem tudó nagymamájának (Sütő Istvánné) számtalanszor ismételt neve a naplóban éppúgy az identitás megtalálására irányuló kutatás volt, ahogyan Szira Henrietta számlós módszer (négy függőlegesen elhelyezett túlevelet egy ötödik hűz át keresztben) a fenyő túleveleivel. Ez utóbbi esetben egy vissza nem fordítható folyamat ismételt megélése, tisztázása, időbeli eltávolítása történik. A munka még most is zajlik: a saját karácsonyfáról származó levelek folyamatosan felkerülnek a vászonfalra, s a bizonytalan jövő helyébe lépve, a már elmúlt bizonyosság jeleivé válnak (*Otthon vagy?*, 2015, 242 x 304 cm, fenyő túlevelek, festővászon, fenyőfa keret).

Az alkotók által választott elemek szisztematikusan sorolása ilyenképpen egyfajta rendet varázsol az összegyűjtött és felhalmozott káoszba. Az ismétlés révén a művek időben is kibontakoznak, s a szabályosság révén ritmikussá válnak. Ez a ritmus – együtt az érezhetően előre kigondolt rendszerrel és a mögötte felsejlt sematikus gondolkodással – a nyugalom és biztonság érzetét kelti, eképpen segítve az értelmezést is. Ez kicsit olyan, mint amikor gyerekként az ember újra

6 Az eredetileg Dunaújvárosban, a Kortárs Művészeti Intézetben bemutatott (*Berhidi Mária, Imre Mariann, Lovas Ilona*. 2003. november 22 – december 19.) munka falra tapétázott verziója most volt először látható.

IMRE MARIANN
Határidő napló, 2003

BENCZÚR EMESE
OPEN YOUR MIND, 2016

és újra eljátszik bizonyos elképzelt történeteket. Ez az ismétlődés akkor még minden alkalommal újdonságot hoz, azonban már felnőttként megélni ezt a monotonitását nem mindig egyszerű. A bemutatott művek és a mögöttük álló alkotómódszer, a rendszer és az alapelemek ismétlése révén egy olyan *lassú idő* megtapasztalásának lehetőségét kínálja fel, amely semmi esetre sem azonos a hétköznapi felülről szabályozott időkezelésével. Sokkal inkább kelti fel a hangtalan időtlenség képzetét. Segít kilépni a Henri Lefebvre által karórak idejének titulált, homogén és deszakralizált időmasszából.⁷ Az általa „alkalmazott időnek”⁸ nevezett intervallum szándékolt előidézésében és megélésében az idő múlása nem, vagy legalábbis másképpen számíthat. Ugyanakkor az idő kérdésén túl a folyamatok fizikai hatása is jelentőssé válik, hacsak a felkészülés, a gyűjtés és a létrehozás fázisait vesszük is. Ez a metódus bizonyos ponton hasonlítható a repetitív zenemű megszólalásának, mind a zenészt mind a befogadót igénybevevő *folymat-megéléséhez*, vagy a táncban jelentkező mozdulatisméltések szerkezetéhez és dinamikájához.

A bemutatott munkák mindezek okán, némiképp az archaikus időmérő eszközök⁹ személyes döntésen alapuló szisztémáját idézik. Olyan sajátos struktúrák, amelyek a dinamikus-ritmikusan tagolt mintázatok rendszeréből összeálló idő mérhetőségét, és annak helyét határozhatták meg. Létrehozjuk tulajdonképpen időt teremt saját maga számára. Lassít.

- 7 Henri Lefebvre: A ritmusanalízis terve (Ford.: Várkonyi Benedek) *Cafe Babel*, Tempó, 52. sz., 71. <http://www.cafebabel.hu/szamok/tempo/lefebvre>
- 8 Henri Lefebvre: *Rhythmanalysis - Space, Time and Everyday Life*, translated by: Stuart Elden, Continuum, 2004. http://grrrr.org/data/edu/20110509-cascone/rhythmanalysis_space_time_and.pdf
- 9 Gondolhatunk itt például a kínai tűzóra labirintusszerűen kialakított járataiba szórt, lassan égő porára. Ezt a labirintus bejáratánál meggyújtották, így az égési folyamat előrehaladtából tudták leolvasni az időt. Az ilyen órák majdnem zárt rendszert alkottak: az előzetesen definiált időintervallum akkor ér véget, ha a labirintusban végbement a megfelelő energetikai folyamat. Marie-Louise von Franz *Zahl und Zeit (Psychologische Überlegungen zu einer Annäherung von Tiefenpsychologie und Physik)*. Stuttgart 1970; Klett-Kotta, Stuttgart 1990.) című könyvében éppen ezért azt mondja, hogy a tűzóra bejárata az a hely, ahol az ember az idővel fizikálisan is kapcsolatba lép.